

Sanja Vulić
Zagreb

NOVI DOPRINOS GRADIŠĆANSKOHRVATSKOJ TEATROLOGIJI

Nikola Benčić: *Gradišćanskohrvatsko narodno kazališće*, Narodna visoka škola Gradišćanskih Hrvatov, Željezno/Eisenstadt 1998.

Svim štovateljima gradišćanskohrvatskoga kulturnog naslijeđa dobro je poznato ime dr. Nikole Benčića, uglednoga gradišćanskohrvatskoga filologa. Ove je godine, nakon sustavnoga proučavanja povijesti gradišćanskohrvatskoga glumišta, dr. Benčić objavio knjigu o scenskoj djelatnosti gradišćanskih Hrvata. Ta je knjiga objavljena dvojezično, i to na način koji je u posljednje vrijeme u Gradišću uobičajen, tj. najprije je tiskan gradišćanskohrvatski tekst, a potom slijedi prijevod na njemačkome jeziku. Budući da su do sada objavljivani samo kraći radovi, te usto brojna novinska izvješća o gradišćanskohrvatskoj scenskoj djelatnosti, ova će monografija ostati zapamćena kao prvo cjelovitije djelo o toj tematici. Pritom valja naglasiti da je autor želio zaista dati potpun prikaz dosadašnjih događanja u povijesti gradišćanskohrvatskoga kazališta, ali takvo istraživanje nije moguće u cijelosti provesti zbog nedostatka cjelovite dokumentacije. To se naročito odnosi na kazališnu djelatnost prije 20. stoljeća. Unatoč tome, monografija sadržava iscrpan pregled faktografskih podataka, ali također i ozbiljnu sociokulturološku analizu, uz kritičko vrednovanje pučkoga teatra na gradišćanskohrvatskome govornom području koje obuhvaća hrvatsko stanovništvo u selima u današnjoj zapadnoj Mađarskoj, u selima oko Bratislave u Slovačkoj te u austrijskome Gradišću, ali i kazališna događanja u većim središtima u kojima gradišćanski Hrvati žive (npr. u Beču, Željeznu itd.).

Na temelju prikupljenih novinskih izvješća od 1910. g. do danas, dr. Benčić uočava veliko zanimanje i oduševljenje publike veselim kazališnom igrom, i to od samih početaka te djelatnosti. Pritom ta publika daje prednost što šaljivijim tekstovima, a bilo kakvu vrstu tragedije u potpunosti odbija, dok su igrokazi za djecu, od svojih početaka do danas, poučnoga karaktera. Seosko je stanovništvo davalo snažnu podršku svojim kazališnim družbama, pa među svjetskim ratovima gotovo da i nije bilo sela u kojemu nisu predstavljali i odrasli, i mladež, i djeca. Danas, na žalost, uočava dr. Benčić, sve je manje vremena za vježbanje i ostale žrtve koje takva djelatnost sa sobom nosi. Kao što pronalazi uzroke smanjenja glumačkoga žara u današnje vrijeme, zanimali su ga i uzroci nastanka te djelatnosti početkom stoljeća. Pronalazi ih u osnutku seoskih čitaonica kada brojni dramski

tekstovi postaju dostupni, a također i u brižljivo sačuvanim i njegovanim narodnim običajima vezanim uz vjerski život, ali i svjetovne običaje, npr. svadbene i sl. Kazališnim predstavama s vjerskom tematikom traži korijene u pasionskoj baštini, počevši već od misionarskoga djelovanja isusovca Jurja Muliha u prvoj polovici 18. stoljeća. Scenski pokušaji toga razdoblja mogu se usporediti sa srednjovjekovnim liturgijskim dramama u Hrvatskoj. Razvoj pučkoga teatra u uzlaznoj je liniji sve do Drugoga svjetskog rata, kada zbog raznih zbivanja slabi scenska djelatnost, a uloge muških glumaca silom prilika preuzimaju žene. To je obratna situacija od one uobičajene u povijesti hrvatskoga glumišta, tj. da ženske uloge igraju muškarci, počevši od srednjovjekovnih crkvenih prikazanja, preko renesansnih komedija do isusovačkoga glumišta u banskoj Hrvatskoj u 18. stoljeću. Ipak, i u Hrvatskoj je bilo obratnih situacija, kao npr. 1615. g. kada je u ženskom samostanu Sv. Spasa u Šibeniku, povodom blagdana Triju kraljeva, odigrana predstava u kojoj su sve uloge glumile časne sestre. Stjecajem okolnosti, u Gradišću se događa ženski teatar oko tri i pol stoljeća poslije. Usporedbe s hrvatskom kazališnom baštinom moguće su i na inim razinama. Dr. Benčić ističe smanjenu važnost dramskoga teksta u gradišćanskohrvatskom glumištu. Taj se tekst prilagođava potrebama trenutka i u tom ga se smislu prisposobljuje talijanskoj *commediji dell'arte*. Međutim, s obzirom da se ne radi o stopostotnim improvizacijama nego se uvijek polazi od pisanoga predloška, a glumci su isključivo amateri, gradišćanskohrvatski je teatar neusporedivo bliži dubrovačkome glumištu u 17. stoljeću u kojemu također postoji mogućnost improvizacija, ali uvijek na temelju već napisanih tekstova. četvrta se sličnost s općehrvatskom dramskom i kazališnom baštinom očituje u sklonosti prema preradbama stranih tekstova koji se u potpunosti prilagođuju domaćem lokalnom mentalitetu, govoru, mjesnim prilikama, osobnim imenima, toponimima itd. Iz povijesti hrvatske drame i kazališta osobito su poznate dubrovačke predradbe Moliereovih komedija, tzv. frančezarije u prvoj polovici 18. stoljeća koje su se redovito prikazivale u ondašnjem scenskom prostoru u gradskom Orsanu. Preradbe tog tipa nisu rijetke ni u suvremenoj kazališnoj praksi u Hrvatskoj, a dr. Benčić u svojoj knjizi ukazuje na vrlo česte preradbe dramskih tekstova na gradišćanskohrvatskoj pozornici.

Inače, početkom 20. stoljeća najčešći tip kazališnih predstava u Gradišću su božićni igrokazi za djecu, a snažniji razvoj pučkoga teatra s odraslim glumcima počinje poslije 1. svjetskog rata, čemu je znatno pridonio Martin Meršić ml. koji je priređivao tekstove za scenski prikaz, i to uglavnom razne preradbe stranih, ali i novijih hrvatskih pisaca, iako znatnije preuzimanje tekstova iz Hrvatske počinje tek poslije 2. svjetskoga rata. Značajnija izvorna gradišćanskohrvatska dramska književnost razvija se sredinom 20. stoljeća zahvaljujući tekstovima Ignaca Horvata, a posije Augustina Blazovića te u novije vrijeme Ferija Sučića, Joška Weidingera, Ane Šoretić, Roberta Hajszana, Jandre Palatina, Raimunda Schucha itd. Na temelju izbora dramskih tekstova, dr. Benčić razlikuje dva tipa gradišćanskohrvatskoga teatra. Prvom tipu predstava glavni je cilj zabaviti publiku. Takav je teatar omiljen u čitavom Gradišću, a naročito razvijen u selu Klimpuhu u sjevernom Gradišću, zahvaljujući njihovoj župniku Štefanu Geošiću. U obližnjem selu Cogrštofu razvio se drugi tip teatra s jačim umjetničkim težnjama, ali taj tip teatra u puku nikad nije bio prihvaćen s oduševljenjem. Radi što potpunijeg upoznavanja čitateljstva s gradišćanskohrvatskim teatrom, dr. Benčić daje pregled do sada odigranih predstava koji je popraćen brojnim fotografijama s prizorima iz tih predstava. I danas se u Gradišću glumi isključivo prigodno, a ne tijekom čitave godine. U hrvatskoj je tradiciji bilo uobičajeno predstave vjerskoga sadržaja vezivati uz pojedine blagdane, a one svjetovnoga značaja prikazivati u pokladnom

razdoblju. Slično tome, gradišćanskohrvatski je teatar bio dugo vremena vezan uz božićno razdoblje, a prva se predstava redovito igrala na Badnjak. To je obično bio pastirski igrokaz u kojemu su glumila školska djeca. Kazališna se sezona nastavljala u pokladnom razdoblju te, nakon korizmene stanke, eventualno po Uskrsu pa do početka žetve, kada se do idućega Badnjaka nije više predstavljalo. Ta je tradicija prekinuta nakon pojave prigodnih dramskih tekstova Ivana Zakalla krajem šezdesetih i u sedamdesetim godinama ovoga stoljeća. Uprizorenje tih tekstova bilo je vezano uz adventsko i korizmeno razdoblje, zatim primanje sakramenta Prve pričesti, uz različite svetačke blagdane, uz žetvenu zahvalnicu, berbu i sl. O zanimanju gradišćanskih Hrvata za kazališna zbivanja u Hrvatskoj, svjedoči i popis gostovanja kazališnih grupa iz Hrvatske na gradišćanskohrvatskom govornom području, kao i redovita gostovanja kazališnih družbi s toga područja na *Festivalu pučkoga teatra* u Hercegovcu. Povezanost s Hrvatskom očituje se i u jeziku kojim je ova knjiga napisana jer dr. Benčić, kao i brojni suvremeni gradišćanskohrvatski pisci, u svome tekstu rabi povezane istoiznačnice od kojih prva pripada gradišćanskohrvatskom, a druga suvremenom hrvatskom književnom jeziku, npr. *jačke/pjesme* (str. 48), *pastorak/mačavi sin* (str. 122), *začarani/zaviškani* (str. 131), *pilj/kip* (str. 132) itd. Ukratko, ova uspješa sinteza povijesti i teorije gradišćanskohrvatskoga glumišta bit će vrlo zanimljiva ne samo čitateljima na gradišćanskohrvatskom govornom području nego i u Hrvatskoj, kao i svim inim proučavateljima i ljubiteljima hrvatskoga glumišta.

U Zagrebu, 24. lipnja 1998.